

Köszöntjük az Olvasót!

Köszöntjük a kedves Olvasót abból az alkalomból, hogy ezzel a példánnyal folyóiratunk huszonkettedik számát veheti kézbe, melyben az alkalmazott nyelvészet és a kapcsolódó diszciplínák különböző részterületei iránt érdeklődőknek kínálunk sokrétű olvasnivalót, ezúttal elsősorban a fordítástudomány, a stilisztika, a diskurzuselemzés, valamint a kétnyelvűség és a nyelvpedagógia köréből.

A kiadványban kiemelt szerepet kapnak a fordítástudomány különböző kérdéseivel foglalkozó tanulmányok, amelyek a Miskolci Egyetem BTK Modern Filológiai Intézete, a Magyar Alkalmazott Nyelvészek és Nyelvtanárok Egyesülete és az MTA Miskolci Területi Bizottságának Nyelvtudományi Munkabizottsága által 2020. január 27-én *A fordítói kompetenciaterkép dinamikus megújulása a XXI. század elején* címmel megrendezett konferencia előadásainak írott változatai.

A tanulmányok sorát két, plenáris előadás alapján készült tanulmány nyitja. Heltai Pál írása arra a kérdésre keresi a választ, létezik-e egységes fordítási kompetencia olyan értelemben, hogy a kompetenciamodellekben található alkompetenciák redukálhatók-e egyetlen összetevőre, illetve van-e mind a szakfordításra, mind az irodalmi fordításra érvényes fordítási kompetencia. A tanulmány tárgyalja a fordítói kompetencia – technológiai fejlődésnek köszönhető – változásait is. Fontos végkövetkeztetése az, hogy szűkebb értelemben véve létezik a kétfajta fordítástípusra vonatkozóan egységes fordítási kompetencia, amelynek „a központi eleme az értékelés képessége, a különböző fordítási lehetőségek közötti döntés képessége”.

Kappanyos András tanulmánya az irodalmi fordítás területére vezet: az anatópizmus (helytévésztes) és anakronizmus (időtévésztes) típusait, kiküszöbölésük módjait és új értelmezési lehetőségeket megnyitó funkciójukat vizsgálja élvezetes stílusban, számos példán keresztül, és Rilke *Archaischer Torso Apollos* című híres verse Tóth Árpád és Kosztolányi Dezső által készített magyar fordításainak revelatív erejű, részletes elemzésével.

A Fordítói kompetenciák szekcióban elhangzott előadások közül Bajzát Tünde írása internetes platformokon megjelenő, fordítók számára kiírt angol és magyar nyelvű álláshirdetéseket vizsgál és vet össze a bennük megfogalmazott kompetenciaelvárások alapján.

Dobos Csilla tanulmánya a fordítói kompetencia vizsgálatát új szemponttal gazdagítja: azt veszi górcső alá, van-e és ha igen, miben áll az eltérés az inter- és intralingvális fordításhoz, azaz az egyazon nyelven belüli, a kommunikációs helyzet, a befogadó által megkívánt, érthetőséget lehetővé tevő regiszterváltáshoz szükséges kompetenciák között. Megállapításait gazdag elméleti háttér támasztja alá és számos érzékletes példa szemlélteti.

A *Csernobil* című nagy sikerű minisorozat eredeti angol és magyar nyelvű szövegváltozatainak (szinkron, illetve feliratos) teljes körű egybevetésével igazolja Domonkosi Ágnes írása, hogy az attitűddeixis legtipikusabb műveletei, a tegező és magázó formák megválasztása, valamint a megszólítás használata kultúraspecifikusak, a célnyelvi közönség kognitív háttéréhez igazodnak. A kutatás fontos megállapítása, hogy míg a feliratok szövegváltozata a forrásnyelvi alakokhoz jobban ragaszkodik, a szinkron dinamikusabb, az atmoszféra megteremtése érdekében inkább él eltérő megoldásokkal, aminek jellemző voltát érdemes más filmek esetében is megvizsgálni. Kiemeli, hogy az audiovizuális fordításban kulcsfontosságú a fordítónak a társas jelentések felismerésére és alkalmazására vonatkozó kompetenciája.

Dudits András tanulmánya a fordító folyamatos kompetenciafejlesztésének fontosságára hívja fel a figyelmet, mivel ez a fordító versenyképességéhez elengedhetetlen. Meggyőzően igazolja, hogy a fordítói kompetencia meghatározó eleme a kogníció, amelynek viszont meghatározó eleme a fordítói reflexió, mivel egyébként a kogníciónak vannak a fordítói kompetenciára negatívan ható elemei is.

Illés Mária írása fordításkritika: két igen népszerű német pszichológus szerző magyar nyelven kiadott több művének magyar fordítását vizsgálja, amelyek sajnálatos módon a hibák széles skáláját kínálják az elemző számára a betűelütéstől a félrefordításig, illetve a szerző számára szakmai hitelrontást jelentő hibákig. Ezzel a tanulmány szerzője ráirányítja a figyelmet a fordító, továbbá a lektor és a kiadó erkölcsi felelősségére is.

A fordítói kompetenciák kérdését a filozófia oldaláról közelíti meg Podlovics Éva tanulmánya. Hans-Georg Gadamer megértésfogalmából kiindulva, mely szerint a világot értelmileg kizárólag a nyelven keresztül tudjuk megragadni, arra a megállapításra jut, hogy a fordító legfontosabb kompetenciája a megértés, s így a közvetítés során szubjektumán átszűrve teremti újjá a szöveget.

Vermes Albert írása bemutatja, hányféle kompetencia hiánya vagy hiányos működése rejtőzhet egy olyan fordítási hiba mögött, amelyet a szerző a *Diktátorok kézikönyve* című hatrészes tévésorozatban fedezett fel. Frappáns levezetése végigköveti azt a folyamatot, ahogyan egy szó félreolvasásából eredően (*cow* helyett *cow*) a fordítói monitor vagy fordítói reflexió többszöri kihagyása, illetve a világról való megfelelő ismeretek hiánya információs hibához vezet.

A *Műfordítás: feladatok és felelősség* elnevezésű szekcióban elhangzott előadások írott változatai közül Barna László tanulmánya Walter Benjamin *A műfordító feladata* című esszéjéből kiindulva és Kappanyos András akadémiai doktori értekezésére támaszkodva fejti ki, hogy a kulturális fordítástudomány szempontrendszere milyen feladatokat állít az irodalmi fordító elé, akinek szem előtt kell tartania a forrás- és célnyelvi szöveg kulturális kontextusát egyaránt. Példák elemzésével szemlélteti a referenciakövető, illetve attitűdkövető fordítási stratégiák érvényesülését, a pontosság és élményszerűség kritériumait, valamint a fordíthatatlanság Kappanyos által megállapított típusait.

Hardiné Magyar Tamara írása a *szegény* szó jelentéstartalmát veti össze Ferenc pápa és a 13. században élt III. Ince pápa megnyilatkozásaiban, kimutatva, hogy míg a középkor felfogása szerint a szegénység az ember természetes állapota, bűneinek következménye volt, a modern kori egyházfő a szegénység leküzdésének lehetőségére és szükségességére, a szegények iránti együttérzésre szólít fel.

Székrenyesné Rádi Éva tanulmánya kérdőíves felmérés segítségével vizsgálja nem fordító- és tolmácsképzésben részt vevő, valamilyen szaknyelvet tanuló hallgatók fordítási kompetenciáját. Végkövetkeztetése az, hogy két kompetencia fejlesztésére kiemelt figyelmet kell fordítani: az egyik az új szakszavak célnyelven történő azonosításának képessége, a másik pedig a fordítás minőségének megítélésére vonatkozó kompetencia. A konferencia-előadásokból készült tanulmányok sora ezzel az írással zárul.

Az átlagéletkor meghosszabbodása és az ebből eredő problémák miatt napjainkban kiemelt figyelem irányul az idősebb nemzedékekre. Bodnár Ildikó tanulmánya az öregséggel kapcsolatos metaforákat és hasonlatokat vizsgálja 20. századi magyar költők verseiben, gazdag példaanyaggal, elsősorban Ricoeur metaforafogalmát alapul véve. A versek egyik csoportjában a képi elem az ős és a tél, azaz a természeti táj a maga változásaival, a tárgyi elem pedig az öregség, a másik csoportban pedig a metaforák az öregedő emberi archoz, az őszülő hajhoz és a fáradt fényű szemekhez kapcsolódnak, akár a saját öregedésüket, akár idős családtagjaikat, akár ismeretlen idős embereket választanak témául a költők.

Ugyancsak az öregedés élményét megfogalmazó 20. századi magyar verseket elemez tanulmányában a gerontológus szemszögéből Boga Bálint. Érzékletesen mutatja be, hogy az öregedés folyamatának orvosok és pszichológusok által feltárt egyes mozzanatai (pl. az öregedésre való rádőbbenés, az öregedéssel együtt járó testi változások megélése, a betegségek, a fiatalkor iránti nosztalgia, a „látvány-életkor” és az „érzett életkor” ellentéte, a megváltozott időélmény, a transzcendens, kozmikus gondolkodás megjelenése) hogyan tükröződnek a költeményekben.

Simigné Fenyő Sarolta írása a generációk közötti, családon belüli kommunikáció fontosságát hangsúlyozza, rámutatva, hogy ennek nem feltétlenül az információátadás a célja, sokkal inkább a nyelvi öröm megteremtése. Foglalkozik az intimitás, az összetartozás kifejezésének fontosságával, a tiszteletadás módjaival, avval, hogy a már nem aktív életet élő idős emberek számára gyógyító erejű lehet, ha meghallgatják és tartalmas interakciókba vonják be őket.

Elsősorban a korpusznyelvészet és a tudományos írás témakörei iránt érdeklődők figyelmére tarthat számot Xiaoyun Li és Vincze Veronika angol nyelvű tanulmánya, mely kínai, magyar és egyesült királyságbeli egyetemeken tanuló mesterképzéses hallgatók szakdolgozathoz írott absztraktjait veti össze statisztikai módszerek és gépi tanulási kísérletek felhasználásával. A részletes táblázatokban bemutatott eredmények szerint az anyanyelvi és nem anyanyelvi beszélők nyelvhasználatát elsősorban morfológiai és szemantikai jegyek különböztetik meg.

Ladislav György írása a szlovák–magyar, magyar–szlovák kétnyelvűség kérdéseivel foglalkozik Magyarország és Szlovákia vegyes lakosságú területein. A tanulmány elméleti része a kétnyelvűség, kódváltás és interferencia fogalmait definiálja, az elemző részben pedig a szerző árnyalt képet ad a kétnyelvűség megjelenési formáiról a két szomszédos országban, és ennek az identitástudattal való összefüggéseiről.

Dadvandipour Zsuzsanna közleményében a műszaki szaknyelv ismeretterjesztő műfaját képviselő használati utasítások szövegében a metainformációs nyelvi elemek előfordulását és funkcióját vizsgálja.

Könyvszemle rovatunkban ezúttal négy recenzióval jelentkezünk. Cs. Jónás Erzsébet írása az ELTE Stíluskutató csoportjának *Nyelv, poétika, kogníció* című tanulmánykötetét mutatja be. A tanulmányok felölelik a stilisztika és a poétika kognitív nyelvészeti alapon újragondolt elméleti alapvetéseit, konkrét elemzéseket adnak a populáris műfajok köréből (dalszövegek, megzenésített versek), illetve a korpusznyelvészet lehetőségeit tárják fel, és bemutatják a Magyar lírai korpusz létrehozásával kapcsolatos munkát, amely a csoport kötetben olvasható kutatási tervének egyik kulcseleme.

Ugyancsak Cs. Jónás Erzsébet a szerzője annak a recenzióknak, amely Vári Fábián László kárpátaljai költő ruszin és ukrán balladákat magában foglaló kötetét mutatja be, rávilágítva a magyar balladák világával, motívumaival való hasonlóságokra és különbségekre.

A jövő kutatói kerülhetnek ki azok közül a hallgatók közül, akiknek sokszínű kutatási tevékenységét Gaál Zsuzsanna recenziója ismerteti. A vizsgált témakörök között megtalálhatók többek között a rendőri nyelvhasználat, a trashkultúra, illetve a nyelvpedagógia és a fordítástudomány egyes specifikus kérdései is.

Tar Éva beszédelsajátítással, a fonológiai fejlődés meghatározó tényezőivel, problémáival és azok hátterével foglalkozó könyvét Juhász Valéria mutatja be. Kiemeli, hogy a fonológiai tudatosság alapvető szerepet tölt be az olvasástanulásban, s ezen keresztül abban, hogy képes lesz-e tanulni a gyermek, ami jelzi, hogy igen fontos témát feldolgozó munkáról van szó.

Köszönetnyilvánítás

A folyóirat szerkesztőbizottsága köszönetét fejezi ki a kiadvány írásainak lektorálásában részt vevő kollégáknak.

Szabóné Papp Judit
főszerkesztő